

Kirjoja

Minna Santaoja^a

Löytyvätkö kestävän asumisen ratkaisut mökiltä?

Valkonen, Jarno

Mökin kanssa ajattelu. Ympäristösosiologinen mielikuvitus ympäristökriisin aikakaudella. Vastapaino, Tampere, 2022. (134 s.)

Suuri osa ihmisen ympäristökuormituksesta liittyy tavalla tai toisella asumiseen. Kestävät asumisratkaisut ovatkin moninaisen tutkimuksen kohteena. Ympäristösosiologi Jarno Valkosen kirja Mökin kanssa ajattelu tarkastelee ”normaaliasumisen” infrastruktuureja, ympäristökuormaa ja vaihtoehtoja mökkiasumisesta käsin. Valkosen kirja on kirjoitettu koronapandemian aikana, etätyössä Inarijärven saarella sijaitsevalla mökillä. Kirja kytkeytyy myös Valkosen vetämään jäteyhteiskuntaa tarkastelemaan akatemiahankkeeseen.

Kirjan tehtäväksi asetetaan ympäristösosiologisen mielikuvituksen kehittäminen eli kyky pohtia, minkälaisia sosiaalisia ja kulttuurisia mahdollisuuksia on muuttaa yhteiskunnan luontoyhteyttä toisenlaiseksi ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Valkonen kertoo ajattelevansa, että vaatimattoman mökkielämän kautta saattaisivat hahmottua suuntaviivat tulevaisuuden ympäristöllisesti ja kulttuurisesti kestäväälle elämäntavalle.

Kirjan johdannossa esitellään millä tavalla kirja on syntynyt, mihin kysymyksiin se pyrkii vastaamaan, millä menetelmin ja mistä käsitteellisistä näkökulmista. Tätä seuraa kuvaus siitä, miten mökki saareen konkreettisesti rakennettiin. Valkonen painottaa mökin asumisen olevan jatkuva oppimisprosessi, jota eletään yhdessä mökin kanssa. Kolmessa seuraavassa luvussa käsitellään erikseen energiaan, vesihuoltoon sekä jätteisiin liittyviä kysymyksiä. Huomioita vedetään yhteen päätösluvussa.

Kirjan otsikko ”Mökin kanssa ajattelu” herättää tieteen ja teknologian tutkimukseen kallellaan olevassa tutkijassa miellyttävän tunnistamisen tunteen – tässä viitataan feministiteoreetikko Donna Harawayn ajatuksiin tiedon tilanteisuudesta. Jonkin kanssa ajattelusta (*thinking with X*) tuntuu tulleen suoranainen muoti-ilmiö. Jään pohtimaan, keille kirja on kirjoitettu, sillä ilmaisu ”mökin kanssa ajattelu” taipuu kankeasti suomeksi ja avautuu helposti kritiikille: mökki on eloton objekti joka ei ajattele. Olisiko toimivampi ilmaisu ollut vaikkapa ”mökillä ajattelu”? Lukijakunnaksi tuskin on ajateltu vain harawaylainen tutkijoiden sisäpiiri. Kenties ongelma on vain oma kapeakatseisuuteni. Muuten Valkosen kirja on kirjoitettu sujuvalla suomen kielellä ja konkreettiset mökkiasumisen kuvaukset ovat epäilemättä tunnistettavia monenlaisille lukijoille.

^a Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, minna.santaoja@utu.fi

Pandemia, mökkibuumi ja kakkoskotien lisääntyvä varustelu

Koronapandemia havahdutti ihmiset normaaleina pidettyjen arkisten käytänteiden haurauteen häiriötilanteessa. Monet toimijat muistuttivat kotivaran ja ylipäättään varautumisen tärkeydestä tilanteessa, jossa ei esimerkiksi ole mahdollista käydä tavanomaisesti kaupassa. Pandemia yllytti hamstraamaan vessapaperia ja on aiheuttanut saatavuusongelmia joidenkin hyödykkeiden osalta. Pandemia ei kuitenkaan vaikuttanut normaaliasumisen infrastruktuureihin. Suomen kaltaisessa maassa voimme edelleen luottaa siihen, että ruokaa saa kaupasta, sähköä tulee pistorasiasta ja puhdasta vettä hanasta, likainen vesi kulkeutuu pois viemäreitä pitkin ja jäteastiat tyhjenetään säännöllisesti.

Koronapandemia sai aikaan mökkibuumin, kun muualle ei voinut matkustaa ja etätyöskentely mahdollisti, tai kotioloista riippuen kenties edellyttikin, työskentelyn mökillä. Mökkien myynti lisääntyi ja mökeillä vietettiin entistä enemmän aikaa (Ilta-lehti 2021). Mökkejä on viime vuosikymmeninä lisääntyvässä määrin varusteltu kakkoskodeiksi (Berghäll ym. 2008), ja etätyön myötä vaatimukset mökkien varustelutasoksi kasvoivat edelleen. Toimiva nettiyhteys nousi tärkeäksi; sähköverkko ja juokseva vesi olivat monille jo itsestään selviä mökin varustuksia. Mökiltä haetaan jopa kotia enemmän luksusta. S-Pankin (2021) teettämän tutkimuksen perusteella esimerkiksi kolmannes alle 30-vuotiaista haluaa mökilleen kylpykaljun.

Sosiologi Valkosen mökki on niin sanottu vaatimaton mökki: sinne ei tule juoksevaa vettä eikä sähköä. Jätehuollosta on huolehdittava itse. Maatuvat jätteet kompostoidaan saareissa, muu kuljetetaan keskitetyn jätehuollon piiriin. Vaatimattomallakaan mökillä ei siten pääse karkuun normaaliasumisen infrastruktuureja. Aikaisemman tutkimuksen mukaan mökkielämän on haluttu olevan erilaista kuin kotona. Valkosen kuvaama vapaaehtoinen toisinajuminen ei kuitenkaan näytä olevan suomalaisten keskuudessa suuressa suosiossa, ja siksi on kysyttävä, tarjoavatko mökkeilykokemukset kriittistä tarkastelukulmaa ”normaaliasumiseen” ja oppimisalustan kestävyysyteen yksittäisiä mökkeilijöitä laajemmin.

Suurimpana syynä lisääntyneeseen mökkeilyyn mainitaan edelleen useimmin kaipuu luonnon keskelle (S-pankki 2021), mutta tämä erityinen suomalainen luontosuhde edellyttää nykyään neljän maapallon luonnonvarat. Antiteesi vaatimattomalle, vaivannäköä vaativalle mökkeilylle ovat tosi-tv-ohjelmat kuten *Huvila ja huussi*, jossa kesäasukien unelmat pannaan kerrasta toteen ammattilaisten voimin. Paikantunut tietäminen, mökin asuttaminen ja sen kanssa ajattelu ovat kaukana, kun pihaan tuodaan siirtoturmi, robottiruohonleikkuri ja miamilaistyylinen rantamaja.

Yksilöratkaisut, yhteinen mielikuvitus ja poliittinen disruptio

Kirjassa epäsuorasti tarkastelun kohteena oleva ”normaaliasuminen” jää epämääräiseksi. Normaaliasuminen on sellaista, jossa asukkaan ei tarvitse itse tehdä työtä esimerkiksi asunnon lämmityksen eteen, vaan työ on ulkoistettu muualle. Sähkö, lämpö, juokseva vesi ja jätehuolto asettuvat asumisessa näkymättömäksi infrastruktuuriksi, joka vapauttaa aikaa muuhun. Normaaliasumisen kirjo on kuitenkin laaja, kerrostaloasunnosta rivitalonpätäkään ja mummonmökistä suuriin uusiin omakotitaloihin. Eri asumismuodot tarjoavat erilaiset mahdollisuudet tehdä ratkaisuja, jotka vievät kohti riippumattomuutta infrastruktuureista.

Asumismuodosta riippuen erilaiset energiaan, veteen ja jätteisiin liittyvät ratkaisut ovat myös vaihtelevasti asukkaan päätäntävällässä. Kirjan alussa Valkonen viittaa Elisabeth Shoven kritiikkiin kuluttajan valintoihin keskittyvästä politiikasta. Vaikka kirjan tavoitteeksi asetuu alussa pohtia sosiaalisia ja kulttuurisesti mielekkäitä kestäviä asumisratkaisuja, autoetnografiseen tarkkailuun nojaava kirja tuo esiin pääosin yksittäisen mökkiasukkaan mahdollisuuksia aine- ja energiahuollon järjestämiseksi. Kirjan lopulla tutkimustehtävä onkin kääntynyt sen pohtimiseen, *millainen yksittäisen ihmisen liikkumatila asumisen ympäristösuhteen muuttamiseksi oikeasti onkaan*. Kirja ei maalaa vaatimattoman mökin asukkaasta

supersankaria, vaan kuvaa myös asumisen ristiriitaisuuksia, mutta tarkastelunäkökulma on yksilön toimissa infrastruktuurin sisällä.

Miellän sosiologisen mielikuvituksen yhteisöllisten ratkaisujen hahmottelemisena. Kestävyyssuurrosten inertia ja samalla mahdollisuudet ovat yhteisöjen toiminnassa. Esimerkiksi kerrostaloasujan on hankala asumuotoa vaihtamatta irrottautua asumisen infrastruktuureista. Taloyhtiössä muiden asukkaiden kanssa yhdessä työskennellen on kuitenkin mahdollista vaikkapa asentaa aurinkopaneelit katolle ja ottaa ainakin askelia kohti energiaomavaraisuutta. Rivitaloasujalla saattaa olla aivan toisenlaiset mahdollisuudet viljellä ruokakasveja takapihallaan tai taloyhtiön yhteisissä viljelylaitikoissa kuin kerrostaloasujalla, jonka asunnossa ei ole edes parveketta. Normaaliasumisen potentiaalit ”vaativuuteen” vaihtelevat ja monet toimijat Martoista Kiinteistöliittoon pyrkivät vahvistamaan asukkaiden muutoskyvykkyyttä.

Trendien valossa mökkeily näyttäytyy pikemmin ongelmana kuin ratkaisuna: on kaksinkertaiset lämmitettävät neliöt, kahdet tavarat ja kulkemiseen käytetty polttoaine. Näyttää epätodennäköiseltä että luksuksennälkäiset suomalaiset siirtyisivät isossa mittakaavassa vapaaehtoisen vaatimattomuuden kautta vaatimattomampaan elämään. Kuten Valkonen kirjoittaa, tarvitaan vetoavampia ympäristöpoliittisia visioita kestävästä asumisesta. Todennäköisemmäksi muutosajuriksi muodostuvat kuitenkin itsestään selvien infrastruktuurien disruptio ja ilmastotoimien kiireellisyden tuoma pakko.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan saattaa toimia tuuppauksena kohti vihreää siirtymää. Sota on käynnistänyt Suomessa keskustelun varautumisesta ja sen valossa Valkosen teos asettuu odottamattomalla tavalla entistä ajankohtaisemmaksi. Tarve irtautua venäläisestä öljystä ja maakaasusta on tuonut normaaliasumisen infrastruktuurien haurauden niin yksittäisten asukkaiden tietoisuuteen kuin poliittisen keskustelun ytimeen. Ilmastonmuutos on uhannut jäädä turvallisuuspoliittisen keskustelun jalkoihin, mutta yhä useammin nämä keskustelut nähdään erottamattomasti toisiinsa kietoutuneina. IPCC:n (2022) tuoreimman, hutikuussa 2022 julkaistun raportin mukaan 1,5 asteen lämpeneminen on lähes väistämätön, mutta katastrofaalisimmilta skenaariolta on vielä mahdollista välttää. Irtautuminen venäläisestä fossiilienergiasta irtautuminen ei kuitenkaan riitä, vaan se tulee tehdä nopeasti kaikesta fossiilisesta energiasta. Jonkinlaisena merkinä taloudellisen kasvuhegemonian murenemisesta julkiseen keskusteluun on noussut energiansäästö. Kansalaisia varoitellaan elintason laskusta, mutta vapaaehtoisen vaatimattomuuden näkökulmasta avautuu mielekkäitä mahdollisuuksia elämään. Tässä siirtymässä Valkosen Mökin kanssa ajattelu on oiva matkakumppani.

Lähteet

- Berghäll, E., Perrels, A. & Sahari, A. (2008) Mökkikannan kehityspolku vuoteen 2025 asti. VATT-keskustelualoitteita. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki. <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148445/k455.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- Iltalehti (2021) Mökkien varustelutaso halutaan nyt samaksi kuin kotona – uutena trendinä etätyöpiste. IL Asuminen, Marissa Siivonen, 25.5.2021. <<https://www.iltalehti.fi/mokkiextra/a/286a148a-58cc-42df-a843-1aa696b0dc7>>. 11.4.2022.
- IPCC, The Intergovernmental Panel on Climate Change (2022) IPCC sixth assessment report: Mitigation of Climate Change. <<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3>>.
- S-pankki (2021) Suuri mökkikysely. Kantar. <<https://www.s-pankki.fi/tiedotteet/2021/mokkikysely-paljastaa-suomalaiset-santasivat-mokeille-talviasuminen-kiinnostaa-yha-useampaa>>. 11.4.2022.